

MUNKAÉRTEKEZLET A SZELETA-KULTÚRA KÉRDÉSEIRŐL

1966 SZEPT. 4–11.

VÉRTES LÁSZLÓ

A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Negyedkorkutató Intézete 1963-ban szimpóziumot rendezett Moszkvában és Vladimírben, amely a felsőpleisztocén kérdéseivel foglalkozott, különös tekintettel a Szungir-i lelőhelyre. A szimpózium „Határozatá”-ban javasolták, hogy a jövőben rendezzenek hasonló összejöveteleket a résztvevő országok is olyan közös érdekű problémákról, amelyek érintik az általuk képviselt területek leletanyagát.

E határozat értelmében a moszkvait követő első munkaértekezletet a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Kutatócsoportja rendezte meg. Témája a Szeleta-kultúra problematikája volt, s a magyar szakembereken kívül a következő külföldi tudósok vettek részt a munkában: prof. *O. N. Bader* (Moszkva), prof. *G. Behm—Blancke* (Weimar), dr. *Sz. M. Ceitlin* (Moszkva), dr. *W. Chmielewski* (Varsó), dr. *N. Djambasov* (Szófia), prof. *G. Freund* (Erlangen), prof. *M. M. Geraszimov* (Moszkva), prof. *V. I. Gromov* (Moszkva) dr. *B. Klima* (Brno), dr. *H.—J. Müller—Beck* (Bern) és prof. *L. F. Zolt* (Erlangen).¹

A munkaértekezlet szakmai levezetésével az MTA II. Osztálya a szerzőt bírta meg.

I.

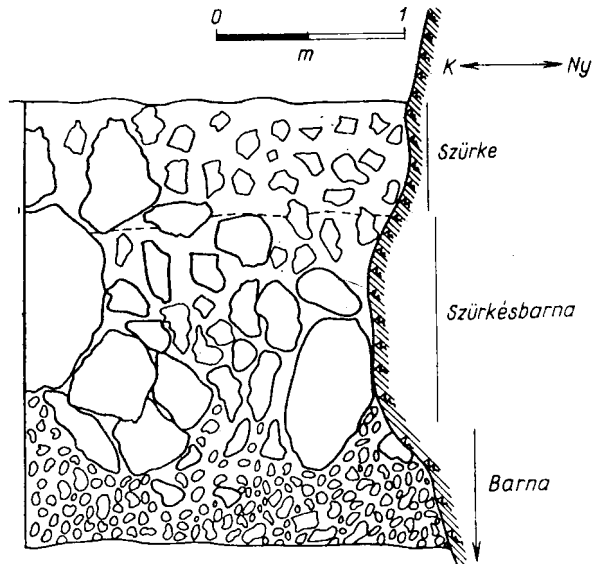
A munkaértekezlet előkészítéseként a névadó Szeleta-barlangban készítettem két rétegprofil. Az ún. *A-szelvényt* a régi, Kadić-féle ásatási térkép² szerinti A/6 négyszögben; a *B-szelvényt* az E/64, 59, 51; B/43–44 vonalban. Azért választottam a barlangban éppen e két helyet, mert az *A-szelvényben* reméltem megtalálni azoknak a felső rétegeknek maradványát, amelyeket különben a régebbi ásatásokon az egész barlang területéről eltávolítottak, a *B-szelvényben* igyekeztem feltárni viszont az alsó rétegek mélyebb szintjeit.

Az *A-szelvény* K—Ny-i irányú profilja 2 m széles és 2,4 m mély lett. Legfelső, 0,6 m vastag, világosszürke rétegében élestörésű mészkőtörmelék,

¹ Csak azokat soroljuk fel itt, akik az MTA meghívásának eleget tettek.

² *Kadić O.*, A Szeleta-barlang kutatásának eredményei. A m. kir. Földt. Int. Évkönyve 23. (1915) 151–278. (a továbbiakban: „Monográfia”)

továbbá kopatlan csontok voltak, amelyek sárgásbarna színűre fosszilizálódtak. Ez alatt 1,4 m vastag szürkésbarna réteget tártunk fel; mészkőtörmeléke többnyire élestörésű, kisebb részben legömbölygetett. A barnásszürke fosszilis csontok egyrésze is kopott élű. A profil alsó, 0,4 m vastag részében — anélkül, hogy a sziklafeneket elértük volna — barna színű réteget tártunk fel, amelynek mészkőtörmeléke ököl nagyságú vagy kisebb, s legnagyobb része kavicsszerűen legömbölygetett, a csontok is többnyire erősen kopottak (1. ábra).

1. ábra. A Szeleta-barlangban készített A-rétegszelvény

Kadić térképe szerint³ a mi szürke kitöltésünk az általa is világosszürkének leírt (6.) réteggel, amelyben fejlett Szeleta-kultúra volt. A mi szürkésbarna szintünk megfelel Kadić sötétszürke (4.) rétegének, amelyben korai és fejlett Szeleta-kultúra közötti átmenetet jelző eszközök voltak; végül a mi barna rétegrészletünk azonos Kadić világosbarna (3), korai Szeleta-kultúrát szolgáltató rétegével.

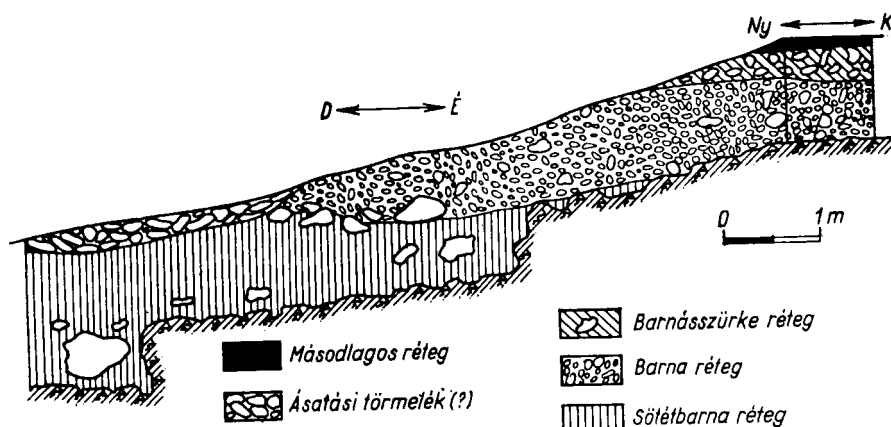
A szelvényben talált csontok egy hiéna-caninus és egy növényevő incisivus kivételével barlangi medve maradványok.

A szürke rétegből nem került elő eszköz. A szürkésbarnában egy rossz kidolgozású levélhegyet, hét mousteroid kaparót, 3 pengét, 4 völgyelt eszközt, 3 retusált töredéket, egy-egy raclette-t, fogazott szilánkot, fúrót, magkövet és néhány megmunkálatlan töredéket találtunk, bár mindössze alig 2–3 m³ ki-

³Vö. Kadić: Monográfia XIII. tábla

töltésanyagot mozgattunk meg. Anyaguk a jellegzetes szeletai kvarcporfir, de van néhány vöröses kalcedon és obszidián is. A barna rétegből mindössze egy raclette és egy retusált szilánk került elő. Mindezek tipológiai szempontból meglehetősen semmitmondók ugyan, de beleillenek a korai, vagy átmeneti Szeleta-kultúra leleteinek általános képébe.

A *B-szelvényben* harántoltuk Kadić sötétszürke (4.) és világosbarna (3.) rétegét és alatta a jellegzetes, foszfátos, sötétbarna „barlangi agyagot” (2.), amely itt is közvetlenül a sziklafenekre települt⁴ (2. ábra). Ebből a szelvényből barnára fosszilizálódott barlangi medvecsontok kerültek elő; a világosbarnából koptatottak, a sötétbarnából ép felszínűek. Kovaeszközt — amint várható

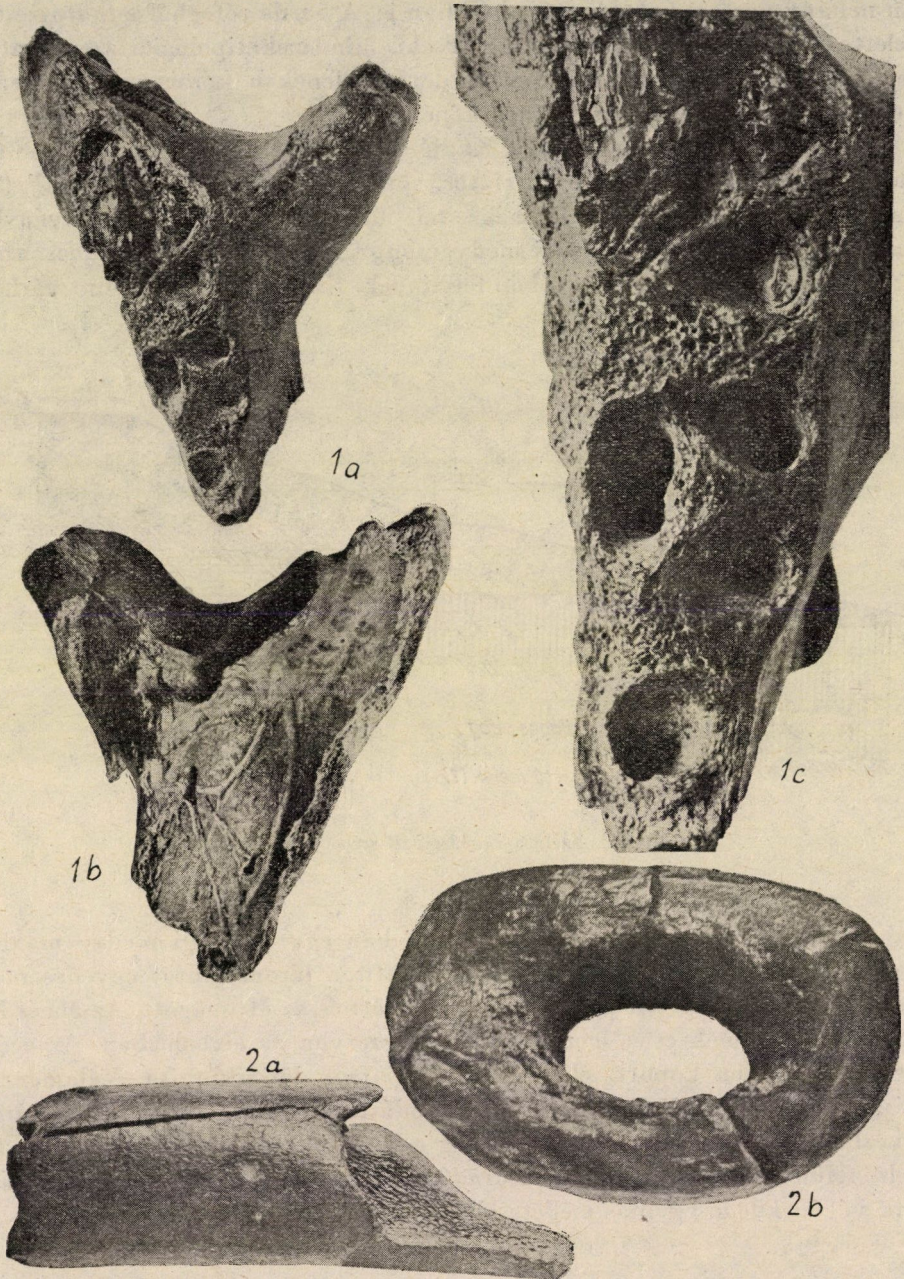

2. ábra. A Szeleta barlangi *B-szelvény* rétegei

volt⁵ — itt nem találtunk. Előkerült azonban egy barlangi medve maxilla töredék, amelyet biztosan emberkéz alakított: a járomcsontot egyenes metszéssel elvágták. Eltörték a maxillát az M_1 előtt és az M_3 mögött. Az M_1 és M_2 hiányzik; az M_3 -nak csak igen kopott gyökere van az alveolusban. Az egész alveolusor erősen kopott, élénk használati fény látszik rajta. Valamennyi törés, ill. foghiány jól láthatólag a beágyazódást megelőzve keletkezett. A tárgy jól kézbe illik (jobbkezbe) és feltehetőleg a bőrmegmunkálásnál használták fel a belső felület tisztítására és puhítására (3. ábra 1a, b, c.) Egy femur töredéket egyik végén kilenc egymás mellett elhelyezkedő, chopper-megmunkálásszerű

⁴ Uo. B/I—C/A-tól B/F-ig, azonban a Kadić által közölt hosszmeteszet vonalától Ny-i irányban.

⁵ Kadić szerint a sötétbarna rétegben csak a két törmelékes szint tartalmaz eszközöket; a világosbarnában pedig a tűzhelyrétegében fordulnak elő főként.

3. ábra. 1. Barlangi medve maxillából készült eszköz; 2. Barlangi medve femurból készült eszköz (?)

ütéssel vágtak le, a másik végén nyújtott fúró-csúcsszerű csőrt képeztek ki ugyancsak chopper-megmunkálással. Kétségtelen, hogy ezek a készítmények céltudatos eszközkészítés eredményei, azonban jellegükben elütnek a felsőpaleolitikum standard típusú kristályosodott, csiszolással előállított csonteszközzeitől; sokkal inkább egyeznek a középsőpaleolit csontkészítményekkel.⁶ (3. ábra, 2a, b.) Ezeknek a csontkészítményeknek kapcsán ismét aktualizálódik a Szeleta-barlang egyéb koptatott csontleleteinek problémája. Más helyen kifejeztem azt a véleményemet,⁷ hogy a legömbölygetett csontok elsősorban olyan barlangi kitöltésekben fordulnak elő, ahol a mészkőtörmeléket is lekoptatta valamilyen fizikai hatóerő. A krioturbáció alkalmával fellépő rétegmozgások dörzsölő, koptató hatását jelöltem meg ilyen fizikai effektusként. Véleményemet ez esetben is fenntarthatónak látom. A Szeleta-barlang koptatott csontjai kopott mészkőtörmelékkel együtt található; teljes felületükön kopottak, bár néha meg lehet figyelni, hogy utólag — feltehetőleg ugyancsak a fagyhatás következtében — eltörtek és a törési felszínük kopottsági foka eltér a felszín más részeitől. Valamennyi szeletai rétegben egyaránt megvannak az ősember által jellegzetesen feltört barlangi medvecsontok, amelyek ételhulladékként ágyazódtak be: törési szabályszerűségeik arra utalnak, hogy a velő miatt hasított szét az ember a hosszú csöves csontokat; nincs okunk feltételezni, hogy allochton eredetűek, vagy hogy nem azonos korúak a réteg lerakódásával. A barlang előtti meredek előtérben ilyen sok csont és kőzetanyag részére — mert ez esetben számolnunk kellene a kitöltő anyaggal is — nem volt elegendő hely. Felette sincs olyan lejtő, amelyről a barlangba csúszhattak volna idegen anyagtömegek. A csontok tehát a kitöltés felhalmozódásával egy időben, emberi tevékenység eredményeképpen kerültek a barlangba.

Hangsúlyoznunk kell mindezeket egyrészt, mert csak így mondhatunk ítéletet arról, hogy melyik csontot dolgozta meg az ember eszközként és melyiket törte csak fel velőnyerés miatt, másrészt, mert éppen ezekkel a csontokkal szeretnénk a kitöltésanyag korát — C¹⁴-vizsgálatokból — meghatározni. Az itt ismertetett szelvényekből jelenleg két minta áll Groningenben kormeghatározás alatt: az egyik a világosszürke rétegből, a másik a sötétbarnából származik, közvetlenül a sziklafének fölül. Ha eredményes lesz a groningeri laboratórium munkája, e két dátummal határozhatjuk meg a teljes Szeleta-kultúra együttes korát, amelyen belüli időszakról már eddig is van kor-adatunk.

⁶ Vö. Breuil, H.—Barral, L., Bois de Cervidés et autres os travaillés sommairement au paléolithique ancien du vieux monde et au moustérien des grottes de Grimaldi et de l'Observatoire de Monaco. Bull. du Mus. d'Anthr. Préh. de Monaco 2 (1955) 3—26.

⁷ Vértes L., Die Rolle des Höhlenbären im ungarischen Paläolithikum. Quartär 10/11 (1958/59) 151—169.

II.

A munkaértekezlet résztvevői részére a magyarországi Szeleta-kultúra eddigi kutatásainak eredményét a következő pontokban foglaltam össze:⁸

1. *A kultúra jellege.* A magyarországi Szeleta-kultúra jellegzetesen levéleszközös kultúra. Az egymástól legtávolabb eső kronológiai szintjeiből és területileg is eltérő megjelenési alakjaiból olyan „Szeleta-modellt” készítettem, amely tartalmazza a legjellemzőbb eszköztípusok százalékos megoszlási adatait. Ez a következő:

levélhegy	36%
kaparó	23%
árvéső	7%
penge	17%
völgyelt eszköz	10%
vakaró	7%

2. *A kultúra földrajzi tagolása.* Magyarország területén belül találunk egy homogén keleti csoportot a Bükk hegység barlangjaiban, amelyet eddig nyolc lelőhely képvisel és egy ugyancsak homogénnek nevezhető nyugati csoportot, amelyet 7 barlangi lelőhely képvisel. Az előbbinek leggazdagabb lelőhelye — egyben a fejlett szeletainak egyetlen keleti lelőhelye — a Szeleta-barlang; az utóbbit legjelentősebb leletek a Jankovich-barlangban képviselik. Ezekon kívül mindkét országrészben vannak — jórészt szórvány- — leletek barlangokon kívüli lelőhelyekről, amelyek csak kérdőjellel sorolhatók a Szeleta-kultúra csoportjába, annál is inkább, mert rendelkezünk ásatásból származó olyan levélhegyes leletekkel is, különösen az ország északi részén, amelyek nem tartoznak a szeletaihoz, hanem minden valószínűség szerint poszt-glaciális korúak.

A bükki és a dunántúli szeletai csoport eszközei között egyfelől definitív eltérések, másfelől alapvető megegyezések vannak. Ez utóbbiak oly mértékben jellemzik mindkét csoportot, hogy indokoltnak látjuk egységesen a Szeleta-kultúra névvel jelölni.

3. *A kultúra fejlettség szerinti tagolása.* A korábbi tagolási rendszerektől eltérőleg mai ismereteink szerint a kultúra — különösen a keleti csoport — egy korai és egy fejlett szintre bontható fel; a kettő között folyamatos átmenet van. A nyugati csoport felbontása eddig nem vezetett sikerre, aminek legfőbb oka, hogy a Jankovich-barlangot nehéz körülmények között és rossz módszerrel tárták fel a század második évtizedében.

⁸ Az összefoglalás alapjául főként a következő munkák szolgáltak: Prošek, F., Szeletien na Slovensku. Slov. Arch. 1 (1953) 133—194.; Vértes L., Problemkreis des Szeletien. Slov. Arch. 4(1956) 328—340.; Das Verhältnis des Aurignacien zum Szeletien in der Istállóskőer Höhle. Germania 39 (1961) 295—298.; uő. Einige Angaben des ungarischen Szeletiens. Arch. Vestnik 13—14 (Brodarjev Zbornik) (1962—1963) 167—195.; Vértes L., (szerk.), Tata ein mittelpaläolithische Travertin-Siedlung in Ungarn. Arch. Hung. 43 (1964) 1—285.

A Szeleta-barlang két szintjének és a Jankovich-barlang összes leleteinek megoszlása a Szeleta-modellhez viszonyítva:

Eszköztípus	Szeleta, fejlett	Szeleta, korai	Jankovich	modell
levélhegy	27%	39,6%	44,8%	36%
kaparó	21%	22,7%	27 %	23%
árvéső	11%	6 %	4, %	7%
penge	22%	15 %	9 %	17%
völgyelt eszköz	13%	8 %	11,5%	10%
vakaró	6%	9 %	4 %	7%

A nem különösebben jelentős statisztikus eltéréseken kívül az egyes eszközök morfológiai jellege is különbözik a két szint között.

4. *A Szeleta-kultúra származása.* Mind a tipológiai, mind a statisztikai vizsgálatok szerint eléggé bizonyíthatónak tűnik, hogy a magyarországi Szeleta-kultúrát közvetlenül a helyi jellegű moustiériből származtassuk, ill. a korai szintet úgy tekintsük, mint a szélesebb értelemben vett moustiéri egy speciális levélhegyes változatát. E felfogásra közvetlenül bizonyítékot ad a Büdöspeszt-barlang átmeneti jellegű — a szűkebb értelemben vett moustiéri és a szeletai között álló — leletanyaga.

5. *A Szeleta-kultúra kora.* A korai szintet a GXO197 (Geochron, Chicago) sz. vizsgálata >41 700 évre datálta csontkollagénból. Ez a dátum elég jól megfelel a lengyelországi és szlovákiai Szeleta-kultúra dátumainak. Megjegyzendő azonban, hogy nem a legidősebb szeletai réteg anyagából készült; az ipar keletkezését esetleg több ezer évvel is korábbi időpontra — hozzávetőleges becslésem szerint legalább 45 000 évre — helyezhetjük. ✓

A felső szint korát a Gro-1935 (Groningen) sz. vizsgálata alapján határozhatjuk meg. Ez az Istállóskői barlang felső kultúrszintjének faszénanyagából készült: 30 900 ± 600 év. A továbbiakban ennek az extrapolációnak bizonyítására visszatérek.

A fenti kormeghatározásoknak bizonyos fokig ellentmondani látszik a Büdöspeszt-barlang felső kultúrrétegének C-14 kora, amely a GXO198 szerint > 37 700 év. Ez a réteg is átmenet a moustiéri és a szeletai között és alig hihető, hogy a Szeleta-kultúrával egy időben, a névadó lelőhely közvetlen közelében egy „retardált” moustiéri csoport megélhetett volna. Jelenleg vizsgálat alatt áll a Büdöspeszt-barlang alsó rétegéből gyűjtött minta C-14 vizsgálata, ami talán fel tudja oldani majd az ellentmondást.

A szintek klimatikus viszonyainak alakulására a fauna nem sok adatot nyújt. Mindkét szintben dominál a barlangi medve, amelyet erdei faunaelemek kísérnek; általában a würmi eljegesedés első felére jellemző fajok. A botanikai vizsgálatok az alsó szintből lombos fák szeneit, a felsőből főként fenyőféléket mutattak ki. Ugyancsak kevés adatot nyújtanak a petrográfiai vizsgálatok is,

főként, mert a rétegsor csonka: a régebbi ásatások alkalmával a barlang teljes területéről eltávolították a felső rétegeket. Az alsó kultúrszint rétegeinek vizsgálata szerint az egész rétegsor interstadiális, humidus időszakra utal, de ezen belül a legalsó szintek a humidusabbak.

6. *A Szeleta-kultúra kortársai.* Az Istállóskői barlangnak a „közép-európai aurignaci I” kultúrát tartalmazó alsó rétegében volt egy korai Szeleta-kultúrára jellemző levélhegy. A Szeleta-barlang korai rétegéből származik viszont két hasított alapú csonthegy, bár különben a Szeleta-kultúrában nincsenek standard csonteszközök. E bizonyítékok alapján állapítottam meg a korai Szeleta-kultúra és a közép-európai aurignaci I egykorúságát.

Az Istállóskői barlang felső kultúrrétegében, a „közép-európai aurignaci II” leletekkel együtt találtam egy fejlett levélhegy töredéket, jellegzetesen Szeleta-barlangi nyersanyagból és kidolgozásban. Ennek alapján — de sztratigráfiai megfontolásokból is — bizonyítottam látom a fejlett szeletai és a közép-európai aurignaci II egykorúságát, vagy legalábbis időbeli átfedését. Ezért használtam fel az istállóskői Gro-1935 vizsgálat dátumát a fejlett szeletai kor meghatározására.⁹

Már a Szeleta-barlang alsó rétegében is vannak tompított hátú törpe pengék, amelyek a keleti gravetti befolyásra engednek következtetni. A fejlett szeletai rétegekben több tompított hátú törpe penge mellett két jellegzetes gravetti hegyet, kremsi hegyet és más gravetti készítményeket is kiástak. A keleti gravetti hatás tehát megjelent már a korai szeletaiban, de a felsőbb szintekben szinte domináns jellegűvé vált. E megállapítás második felét támasztja alá a közeli Bodrogkeresztúr keleti gravetti telepének kora, amely a GXO195 sz. vizsgálat szerint $28\,700 \pm 3000$ év (faszénvizsgálatból), nagyon közeli az Istállóskői barlang felső rétegének dátumához, ahol ugyancsak gyakoriak a keleti gravetti hatást bizonyító eszköztípusok. A Szeleta-kultúrával egy időben tehát keleti gravetti csoportok is éltek ezen a környéken. A most tárgyalandó kérdés csoporttól kissé eltérő, de nem elhanyagolható probléma a keleti gravetti származási kérdése, amit a következőképpen fogalmazhatok meg: honnan ismerünk Európában olyan — nem-aurignaci — felsőpaleolit kezdeményeket, amelyek átadtak eszköztípusokat a magyarországi korai szeletai és aurignaci I kultúráknak megközelítőleg 40 000 évvel ezelőtt?

A Büdöspeszt-barlang átmeneti — még szeletainak nem nevezhető — mousteroid leleteiből arra következtethetünk, hogy a Bükk hegység területén még a korai szeletai idején éltek a szó szűkebb értelmében moustiérei, vagy a moustiérit nem sok változtatással túlélő embercsoportok is.

⁹ Időközben J. C. Vogel professzor (Groningen) elkészítette az Istállóskői barlang aurignaci I rétege két csontmintájának előzetes vizsgálatát (levélbeli közlés: 1966. febr. 23.), amely szerint az aurignaci I. réteg legalsó szintjének kora $44\,300 \pm 1900$. Ugyanebből a rétegből a legfelső szint kora $39\,800 \pm 900$ radiokarbon év a még nem végleges számítás szerint. Lehetséges, hogy a Szeleta-kultúra kezdete — a sötétbarna réteg alsó töremlékes horizontja — a Szeleta-barlangban ennél is idősebb.

A Szeleta-kultúrának nincsen semmilyen közös vonása a nyugat-európai solutréivel azon kívül, hogy mindkettőnek „vezéreszköze” a levélhegy. Tudjuk azonban, hogy a levélhegy többször felbukkan a paleolitikumban és azután is, tehát nem kultúrameghatározó értékű. A solutréi és a szeletai közötti legalább 10 000 év korkülönbség van (Gro-1888: $20\ 650 \pm 300$ év a francia szukcesszió általunk ismert legrégebb dátuma), ami felettébb valószínűtlené teszi a kettő közötti közvetlen genetikus kapcsolatot.

7. *Elterjedése.* Eszköztípusainknak statisztikus megoszlását összevetve néhány környékbeli szeletainak nevezett kultúráéval az a meggyőződésünk alakult ki, hogy a magyarországi Szeleta-kultúra nem azonos a környező területeken ilyenként megjelölt kultúrákkal. Mérlegelendő, hogy a Szeleta-kultúra nevet Červinka kreálta először a předmosti eszközökre — amelyekről most azt állítom, hogy nem azonosak a magyarországi szeletaival —; alkalmazható-e eszerint a „Szeletien” terminus a magyarországi leletanyagra, kizárva belőle a „předmostien”-t, amelyre eredetileg alkalmaztatott?

A szűkebb értelemben vett Szeleta-kultúra ismereteim szerint csak a Kárpát-medencében van meg — amennyiben ugyan a nyugat-magyarországi megjelenés nem igényel más megnevezést. Nem tudok ítélni egyes dél-lengyelországi leletek hovatartozásáról, amit ugyancsak a jelenlevő szakemberek döntésére szeretnék bízni.

8. *A nomenklatúra általános problémái.* Viták folytak a szélesebb értelemben vett idősebb levélhegyes kultúrák összefoglaló elnevezéséről. E kérdésben először a munkánkban ez alkalommal is résztvevő G. Freund foglalt állást, mint az adatok egyik legjobb ismerője. De rajta kívül is majdnem mindenki, aki érdekelt a problémában, itt van e megbeszélésen. Javaslom tehát: foglalkozzunk az összefoglaló nomenklatúra kérdésével is és vizsgáljuk meg a Praesolutréen, Solutréen és Szeletien terminusok értelmezési lehetőségét. Legyen szabad vitaindítóként elővetni saját felfogásomat: a „Szeletien” kifejezést kizárólag a lokális magyarországi ipar megjelölésére látom felhasználhatónak; a „Praesolutréen” terminus jogosultságában minden vonatkozásban kételkedem, s úgy látom, Közép- és Kelet-Európában solutréenről sem beszélhetünk az eredeti francia koncepció súlyos torzítása nélkül. Javaslom viszont, hogy összefoglaló megjelölésül válasszunk valamilyen olyanféle kifejezést, mint: idősebb levélhegyes csoport, s a morfológiai és kronológiai szempontból különválasztható egységeket jelöljük lokálisan választott nevekkel, amilyenek pl. a Szeleta-kultúra, Weinbergien, Kosztyenki-kultúra, vagy amilyen lehetne pl. az Ořechowien.

9. *Levélhegytipológia.* A tárgyalásra került iparok közös jellemzője a levélhegy. Sikertelenül kísértem meg, hogy a levélhegyek alapján vonjak határokat a különböző lokális iparok között. Van közöttünk azonban e kérdéseknek is speciális szakembere, akit megkérünk, segítsen megítélni a levélhegy tipológia valódi értékét kérdéskomplexusunk szempontjából.

III.

A munkaértekezlet programja értelmében mind a külföldi, mind a hazai résztvevők először a Magyar Nemzeti Múzeumban tanulmányozták a Szeleta-kultúra eszközeleteit és a kiállításokat, majd háromnapos kiránduláson vettek részt: megnézték a miskolci Herman Ottó Múzeum leleteit és kiállításait, tanulmányozták és a helyszínen megvitatták a Szeleta-barlang rétegprofiljait, meglátogatták a Bükk hegység néhány más barlangját és egyéb régészeti látni-valóit. Ezután ismét Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémián és a Magyar Nemzeti Múzeumban folytatták a leletanyag tanulmányozását és mindenki beszámolt saját területének levéleszközös leleteiről; viták folytak a fontosabb problémákról, s végül megszövegezték a határozat-tervezetet a következő főbb pontokban:

1. A szimpózium résztvevői elhatározzák, hogy szerkesztőbizottságot hívnak létre, amely hivatott lesz a Szeleta-kultúra rendszertani és nevezéktani kérdéseivel foglalkozni. A bizottság tagjai: Vértes L., W. Chmielewski és H—J. Müller—Beck.

2. A résztvevők üdvözik a lengyel kollégák módszertani iniciatíváit, amelyeket eddig is felmutattak az érintő taxonómiai kérdések kapcsán. Az általuk lefektetett szempontok követése munkaértekezletünk számára is eredményesnek bizonyult.

3. A megbeszélések eredményeképpen a „Szeletien”-t olyan komplexusnak tekinthetjük, amelynek

a) ökológiai körülményei (Kretzoi M. szerint) a következők:

A korai szeletai idején a környéken túlevelű beütésű kevert erdők voltak (a taiga déli perem-területeként); a fejlett szeletai idején viszont többé-kevésbé tiszta túlevelű erdők uralkodtak (tipikus taiga). Arcáisan túlevelű erdős kép alakult ki, több kevesebb nyílt területtel (a síkokon lápvidékkel, a magasabb helyeken füves területtel. Nem mond ellent ennek a képnek a barlangi medve mellett csak elenyésző és jelentéktelen nagyemlős fauna sem.

b) Az eszközöket előállító emberfajta egyelőre ismeretlen. (Ennek a pontnak felvételét Vértes — feleslegesként — ellenzi.)

c) A komplexus elterjedése eddigi ismereteink szerint a Kárpátok által körülhatárolt területre szorítkozik.

d) Ezen a területen belüli elhatárolása nyitott.

e) A nyugat-magyarországi csoport tagolása bizonytalan.

f) A kelet-magyarországi (Bükk hegységi) megjelenés az itt elfogadott (lengyel) taxonómia szerint két kultúrára tagolható: egy koraira és egy fejlettre. Mindkét kultúrát két facies (lakó- ill. telephely és eszközműhely) képviseli ezen a területen.

4. A munkaértekezlet elhatározza, hogy tevékenységét ezentúl is az idősebb levéleszközös iparokra korlátozza.

5. A munkaértekezlet azt tervezi, hogy a legközelebbi szimpóziumot Lengyelországban tartja meg. W. Chmielewski vállalja, hogy kísérletet tesz ennek 1970. évben való megrendezésére.

6. A munkaértekezlet köszönete a rendezésért a magyar szervezetnek és személyeknek.

A Szeleta munkaértekezlet a fentiek bizonyossága szerint jó munkát végzett speciális hazai őskőkori leletgyűttesünk kérdéseinek vizsgálatával és feltárásával. Ezen felül is valószínű, hogy további konkrét eredmények fognak születni munkánkból, amikor az egyes országok szakemberei az itt lefektetettek értelmében dolgoznak saját területük levéleszközös leleteivel.